

3 Sosyal Mekân

Hümanist ve yapısalcı coğrafyacılar 1970'ler boyunca mekân ve yer kavramlarını yeniden yapılandırmaya ve kavramsallaştırmaya başladılar.

'Mekân'ın yeniden kavramsallaştırılmasında her iki düşünce okulunun bu kavramın fiziksel bir öge biçiminde somutlaştırılmasından uzaklaşarak onun bir 'toplumsal üretim biçimi' olduğuna dair görüş birliğine ulaşması belki de bu arada ilk söylenmesi gerekenlerdendir.

Diğer okulun yaklaşımından biraz farklılaşarak hümanist coğrafyacılar özellikle yerin nosyonunun teorilendirilmesine çaba harcadılar.

3 Sosyal Mekân

Bu okuldaki araştırmalar mahalle ve ulus devlet gibi yapılara insanların nasıl anlamlar yüklediklerine ve yerlerde deneyimlenen toplumsal ilişkilere odaklandılar.

Örneğın, bu kapsamda yapılan araştırmaların pek çoğunda yerlerin öznel anlamlarla donandığı ve buralara ilişkin algı ve kimliklerin yerel halklar tarafından nasıl da yapılandırılmış olduğı ortaya çıktı ki; bugün - böylece- beşeri coğrafyacılar için 'yerler' fiziksel mekâna gönderme yapmaktan çok daha fazla anlam ve kimlikler bakımından bir karşılık bulur haldedir.

3 Sosyal Mekân

Öbür yandan yapısalcı coğrafyacılar, kapitalist topluma ilişkin mekânsal ilişkileri yapısalcı felsefe odağında teorilendirdiler.

Marksist alanyazında da değinildiği üzere, onlar toplumsal ilişkilerce üretilen mekân kavramını kapitalizm ve onun mekânsal yansımalarını araştırmak üzere kullanır hale geldiler.

Bu açıdan yapısalcı coğrafyacılar bugün de üretimin kapitalist üslubu ve mekânın politik organizasyonu arasındaki bağıntıyı araştırıyorlar.

3 Sosyal Mekân

Pozitivizmin eleştirilmesi ve de yorumsamacı (*hermeneutic*) ve yapısalcı (*structuralist*) felsefenin disiplin içinde kökleşmesi, mekânın diyalektik açıdan kavramsallaştırılmasında ilişkiselliğin çok daha güçlü bir açıklayıcı olarak kabul görmesinde önemliydi.

Böylece 'ilişkisel mekân' (*relational space*) toplumsal pratiklerle ilintili üretim üzerinden anlam bularak kavramsallaştırıldı.

3 Sosyal Mekân

Yukarıdaki anlatıdan yola çıkarak 'ilişkisel mekân' kavramının toplumsal ilişkilerin üretimi ve üretim biçimleri üzerinden kavramsallaştırıldığının altını çizmeliyim ve fakat kavram daha geniş ölçekte toplumsal yapılandırmacı paradigma içerisinde yer alıyor.

Bu perspektifin benimsenmesi ise mekân ve yer kavramları arasındaki sınırları bulanıklaştırıp her iki kavram için üzerinde yeniden düşünme yollarını açıyor.

3 Sosyal Mekân

Tam da bu noktada Massey'in (1994; 2004; 2005) mekânı toplumsal ilişkilerin üretimi biçiminde yeniden kavramsallaştırmanın faydalı olacağına işaret etmesini anımsamak önemli olsa gerek.

Gerçekten de toplumsal ilişkiler çok yönlü ve çeşitli. İnsanlar günlük yaşantılarında ekonomik- kültürel bağlantılar ve ilişkiler-etkileşimler icra ediyorlar.

Ayrıca bu bağlantılar hanehalkı düzeyinden küresele kadar çeşitli mekânsal ölçeklerde kurgulanıp üretiliyor.

3 Sosyal Mekân

Böylece mekânı ilişkisel bağlamda anlamak onu karşılıklı toplumsal ilişkiler bütünü içinde değerlendirmek anlamına gelmelidir.

Masseý'in (1994: 2) '*mekânsal olan toplumsal ilişkilerdir*' ve Urry'nin (1999: 97) '*farklı merkezler, ana ulaşım yolları vb. şeyler sadece belirli bir mekânsal yapının öğeleri ve insan etkinliğinin harici belirleyicileri değildir. Bunlar daha ziyade, bizatihi toplumsaldır, toplumsal bakımdan üretilmiştir ve toplumlarca yeniden üretilirler*' sözlerini de burada hatırlamak önemli olsa gerek.

3 Sosyal Mekân

İlişkisel terimler bakımından mekânı kavramsallaştırmak adına, mekânı teşkil eden toplumsal ilişkilerin doğasını düşünmek de önemli. Toplumsal ilişkiler doğası gereği dinamik ve çeşitli.

Diğer yandan, toplumsal bağlantıları ve ilişkileri icra etmenin bir sınırı da söz konusu değil.

Eğer mekân bu çoklu ilişkilerin bir sonucu olarak var oluyorsa o zaman bu tür bir varoluşsallık dinamik ve çeşitli olmak durumunda.

Böyle olunca da bu alt yapının öznelliklerinin de mekânsal farklılıkların tayin edicileri olarak anlaşılması önemli gözüküyor. Toplumsal ilişkiler her yönüyle anlamların, simgelerin ve gücün etkisi altında.

3 Sosyal Mekân

Bu nedenle Massey'in (1994: 3) mekânı bir başka biçimde- *'toplumsal ilişkiler kaçınılmaz bir biçimde ve her yerde güçle, anlamlarla ve sembollerle dolu olduğundan mekânın bu bakış açısıyla kavranması, onu güç ve önemin sürekli değişken haldeki toplumsal geometrisi olarak düşünmek anlamına gelir'* tanımlaması bir köşe taşı niteliğine bürünüyor.

Buradan anlaşılacağı üzere sosyal mekânı oluşturan şeylerin bütünüyle toplumsal ilişkilere dayandığının farkına varılması tekrardan önem kazanıyor.

Mekânın bu düşünceyle kavranması, onu statik ve politik bakımlardan nötr / yansız değerlendiren önceki anlama biçimlerinden uzaklaştırıyor. Mekânın bu yaklaşımdaki ilişkiyel anlamı ise özellikle 'yer'in nosyonu ve kimliklerine dair izleri barındırıyor.

3 Sosyal Mekân

Gerçekten de toplumsal ilişkiler çok yönlü ve çeşitli. İnsanlar günlük yaşantılarında ekonomik- kültürel bağlantılar ve ilişkiler-etkileşimler icra ediyorlar.

Ayrıca bu bağlantılar hanehalkı düzeyinden küresele kadar çeşitli mekânsal ölçeklerde kurgulanıp üretiliyor.

Geleneksel olarak yer ve mekân, her ikisi de ayrı tanımlama setlerine sahip bir karşıtlıklar çiftidir. Yerler, ayırt edilebilir özdeşliklerin sınırlandırdığı sitler olarak gerçekçi ve durağan biçimde algılanır.

Mekân ise sınırsız, yansız, nesnel ve soyut konumdadır. İçi toplumsal pratiklerle doldurulmaktadır.

3 Sosyal Mekân

Böylece mekânı ilişkisel açıdan kavramak hem yer hem de mekânın toplumsal pratiklerce yeniden nasıl kavramsallaştırıldıkları ile ilgilidir.

Bu anlamda mekânın ilişkisel kavraması “yer”lerin sınırlarının ötesine geçen toplumsal ilişkilerin anlaşılmasına bağlıdır.

Ve aslında ilişkisel bakımdan kavrama eylemi, mekân-yer ikiliğinin altını çizer ve bu nedenle de her iki kavramın geleneksel tanımlarına meydan okur.

3 Sosyal Mekân

Sosyal teorisyenler ikili mantığı kullanarak kimliklerin toplumsal ilişkiler tarafından nasıl inşa edildiğini ve yeniden üretildiğini açıklamaya çalışıyorlar.

İkili düşünme eylemi, aslında Batı düşüncesine egemen bir kavrama biçimidir ve ikilikleri çözümlene toplumsal ilişkilerde anlamlandırma ve gücün nasıl sürdürüldüğüne yönelik etkili ve önemlidir.

İkilikler (Binaries) kavramı birbirine karşı kurulmuş zıtlığı esas alır.

3 Sosyal Mekân

Bu kategorilerden biri, diğèrinin karşıtı biçiminde ayrıcalıklı ve avantajlı konumunda bulunana olumsal gönderme yaparken, diğeri 'öteki' konumunu işaret eden şekilde dezavantajlılık durumunu esas alır.

Bu nedenle mekânsal inşa sürecinde toplumsal kimlikler ilişkisel bakımdan nasıl bir değerlendirmeye (siyahi-beyaz; erkek-kadın; yoksul-zengin gibi) tabi ise o şekilde üretilir ve tanımlanır.

Yer kimlikleri de benzer şekilde bir üretim biçimine dayanır. 'Ev' örneğinde olduğu gibi 'yerler' anlam kazandığı sınırlar içerisinde dışsallıklar tarafından belirlenen 'öteki' nosyonuna dayanır.

Bu örnek üzerinden gidildiğinde özel mekânla örtüşen ev, yaygın olarak kamusal alandaki ekonomik ve politik eylemler üzerinden kavramsallaştırılır.

3 Sosyal Mekân

Böylece mekânın ilişkisel bakımdan anlamlanması spesifik bir 'yer'i üreterek kesişen çok yönlü toplumsal ilişkilere dayalıdır.

Bu bütünsel dinamik, toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel var oluş, münferit yerlerin sınırlarının çok ötesine geçer.

Bu nedenle de belli bir yere ilişkin nosyonu ilişkisel bakımdan anlamak kolay değildir.

Buna karşılık yerler, çeşitli kesişmelerin buluşma noktaları olarak çok boyutlu ve çelişkili kimlikleri de barındırırlar.

3 Sosyal Mekân

Massey (2004: 6) fiziksel sınırlarının ötesine geçen sayısız toplumsal ilişkilerle Londra'nın nasıl ve yeniden üretildiğini açıklamaya girişir. Bu örnekte dünya'da bir 'yer'e karşılık gelen Londra'nın kimliği, toplumsal ilişkilerin kesiştiği bir varsıllık üzerinden aktarılması ve üretilmesiyle temsil edilir. Londra gibi başka kentleri de bu kavrama biçimi üzerinden okumak belli yerlerin karmaşık ve çoklu kimliklerinin çözümlenmesine bağlıdır.

3 Sosyal Mekân

Mekânı ilişkisel bakımdan anlamak adına yerlerin toplumsal değişme ve etkileşimlerin daha geniş olduğu ağlar sistemi içindeki spesifik düğümler (nodlar) olduğunu keşfetmek önemli gözükmemektedir.

Bu bağlamda 'yerler'in en iyi ve açık ifadesi, buraların 'bitişme yerleri' veya mekânı var eden toplumsal etkileşimler ağındaki düğüm noktaları olduğudur.

Bu açıdan yerler, gözenekli ve sayısızdır. Buralar, kesişen tüm toplumsal süreçlerin ve dinamik yapıların tayin ettiği altlık üzerinden yeniden üretilmektedir

3 Sosyal Mekân

Öte yandan 'yerler', topluluklar ve insan grupları tarafından paylaşılarak ortaya çıkan deneyimlerin konuşlandığı sitlerdir. Yerler insanlar için emsalsiz, biricik ve bu nedenle özgündür.

Yerlerin sonsuzluğunu, tükenmeyen nosyonunu ve toplumsal bakımdan ağlar üzerindeki kesişme noktaları olduğunu akılda tutarak, onların özgünlüğünün en iyi şekilde anlaşılması yerlerin toplumsal ağlardaki pozisyonunun kavranmasına bağlıdır.